

ETIKA V STARI ZAVEZI

(povzetek)

Sveto pismo in etika

Za SP etiko je značilna tudi **dialoška struktura**. Človek je namreč v SP vedno opredeljen v svojem odnosu do Boga. Dober človek je človek, katerega delovanje je vredno, je človek, ki živi svoje življenje v pokorščini Bogu. Smisel življenja je torej odgovoriti na Božji klic. V Svetem pismu najdemo polno zgodbo, ko Bog kliče različne ljudi, da izvršujejo njegovo voljo. Za judovsko ljudstvo je temeljna izkušnja izhod iz Egipta in sklenitev zaveze. Kasneje pa potem ljudstvo pride do spoznanja, da je Bog osvoboditelj tudi Bog stvarnik. Za SP je torej etična izkušnja prvotna. Na njeni podlagi pa se potem razvije tudi razmišljanje o Bogu stvarniku, kar pa pomeni, da je etika tudi končni cilj stvarjenja. SP etike ni mogoče omejiti samo na niz zakonov in zapovedi, kot nek moralni zakon, ki bi ga lahko imeli za dokončnega in nespremenljivega za vse pomembne moralne izbire. Velika napaka bi bila misliti, da je starozavezna etika strnjena v desetih božjih zapovedih. Obstajajo tudi drugi liturgični, kulturni in pravni zakoniki. **Skratka, postava, ki je zakonik Stare zaveze, povzema hkrati moralne, družbene in kulturne predpise.** Ureja življenje posameznika in družbe.

Zgodovinski razvoj etike v Stari zavezi

Zgodovina Stare zaveze obsega zelo dolgo obdobje in dogajala se je v različnih okoljih. Biblične zapovedi in predpisi namreč niso nastajali neodvisno od moralnih prepričanj, ki so prevladovala v določenem okolju in času. To pa pomeni, da se je judovstvo moralo prilagajati novim zgodovinskim situacijam, ki so nastajale.

POLNOMADSKA ETIKA: To je čas očakov (1 Mz). Takratno življenjsko okolje so predvsem velike patriarhalne družine. V ospredju je krvna pripadnost, ki posameznika zavezuje k solidarnosti in medsebojni odgovornosti. Osrednjo vlogo v teh družinah ima oče (patriarh), ki vodi in zagotavlja skupno življenje. Je lastnik in varuh vsega imetja in odloča o vprašanih, ki zadevajo življenje v skupnosti (interpretira zapovedi in prepovedi). Med posameznimi člani skupnosti ni velikih razlik, vendar pa kljub temu obstaja neka interna hierarhija: privilegij prvorojenca, poligamija, slab položaj za nerodovitno žensko. Dovoljeno je imeti tudi sužnje. Obstajata dva osnovna zakona: **obramba integritete skupnosti** (skrajnost tega je krvno maščevanje) in **gostoljubje** (gosta so obravnavali kot svojega člana družine).

Verska izkušnja: Gre za osebni odnos med Bogom in človekom. Bog je tisti, ki človeka kliče in ga pošilja na pot (primer: Abraham). Na tej poti ga potem tudi spremlja in vodi – na nek način prevzame lastnosti očeta (patriarha). Bog torej ni vezan na določen kraj, ampak na določeno skupino, ki je na poti. V prenesenem smislu bi lahko govorili, da Bog prebiva v šotoru.

OD POLNOMADSKEGA NAČINA ŽIVLJENJA DO NASELITVE V KANAANU: Na nadaljnji razvoj svetopisemske etike je bistveno vplival izhod iz Egipta – eksodus, ki je tudi osrednja svetopisemska téma. V povezavi s tem ima pomemben vpliv tudi Sinajska zaveza (**dekalog!**), dolgo potovanje skozi puščavo in prihod v obljubljeni deželo. Z izhodom iz Egipta in Sinajem je najtesneje povezan vidik milosti in zapovedi (zaveza). Milost se kaže v dejanjih, ki jih je Bog storil za svoje ljudstvo. Iz tega sledi tudi glavna zapoved, da je Jahve edini Bog. Z naselitvijo v obljubljeni deželi je presežena organizacija znotraj sorodstva in plemena. Jahve je različen glede na druga božanstva okoliških ljudstev. Njegova aktivnost se neposredno nanaša na usodo ljudstev in posameznikov. **Etika ne izhaja iz neke nesprenemljive resničnosti, ampak iz konkretnega odnosa med Bogom in njegovim ljudstvom.** Jahve je gospodar zgodovine. On je tisti, ki kaže pot, po kateri naj človek hodi. V zavezi med Bogom in izvoljenim ljudstvom gre za dvojni vidik: za Jahvejevo pobudo in odgovor, ki ga pričakuje od ljudstva. Osnovni vodili te zaveze med Bogom in izvoljenim ljudstvom sta **ljubezen** in **strah**. Namesto zaupanja vase in v svoje moči ter neodvisnosti (kar je značilno za nomadsko kulturo), stopi v ospredje zaupanje v Jahvetovo moč, poslušnost njegovi volji, priznavanje njegove velikodušnosti in čaščenje.

Verska izkušnja: V ospredju je kult, ki so ga uporabljali kot sredstvo, s katerim je Izrael ohranjal in gojil svojo skupnost z Jahvejem. Tako so sprejeli kanaanska kulturna središča za svoja, poleg tega pa so postavili še nova svetišča. Oblikovale so se duhovniške in levitske rodbine. Žrtvovanje je bilo del kulta. Vsak družinski poglavar je imel pravico, da določi obliko žrtvovanja – tako so se žrtvovale različne stvari in živali. V povezavi s tem so se potem pojavile tudi razne zlorabe, do katerih pa so preroki zavzemali kritična stališča. Na ta način je kult doživel določen proces poduhovljenja. **Kult je del odgovora na Gospodovo besedo obljube.**

OBDOBJE KRALJEV: Z izvolitvijo Savla, ki je prvi izraelski kralj, pride do ogromnega premika v zg. naroda. Spremembe zaznamuje tako premik od agrarne družbe k urbani družbi, kot tudi premik od klanske ureditve k pravi državni ureditvi. Vse to pa prinaša tudi nove okvirje in nove izzive za etično-religiozno identiteto izraelskega naroda. V tem času SP etiko določata dve temeljni prvini: **institucija kraljestva** (ter njen vpliv) in **preroštvo**. Kralji in preroki predstavljajo dva pola, med katerima se ustvarja neka rodovitna napetost. Simbol enotnosti predstavlja Jeruzalem, kjer kralj Salomon zgradi tempelj. Izgradnja templja predstavlja pomemben premik v verovanju izraelskega naroda – lokalizira se navzočnost Boga in poudari se pomen svetega kraja.

Premik od svetega šotora je očiten. S tem je provizoričnost zamenjala stabilnost, potovanje pa zamenja stacionarnost. Dimenzija potovanja je tako začela izgubljati svoj pomen. Jahve je pravzaprav edini pravi kralj, kajti izraelski kralj je »Jahvejev maziljenec«. Izrael namreč ne pozna ideje o božanskosti kralja. Kralj je odgovoren za družbeno življenje in pooseblja božjo pravičnost. Je poklican, da skrbi za uboge in zapostavljene. In nenazadnje je podvržen sodbi prerokov in njihovi kritiki. **Razvoj mestnega načina življenja** je močno vplival na običaje in navade, ki so se vse bolj posodabljale. To je včasih prinašalo zelo boleče posledice, saj je vnašalo razdor v tradicionalno solidarnost; vedno bolj se je začelo zatirati šibkega med ljudstvom. Tudi sodelovanje s sosednjimi narodi predstavlja nevarnost postopne asimilacije kulturnih, verskih in etičnih standardov, kar pomeni nevarnost izgube identitete Božjega ljudstva.

IZGNANSTVO V BABILONU IN OBDOBJE PO NJEM: Za izraelsko versko izkustvo je bilo izgnanstvo neizmerne pomena. Samo vera je ohranila ljudstvo pred propadom, čeprav je bilo zelo ogroženo. Izrael je prepoznal dogajanje kot pravično božjo sodbo (pri tem imata bistveno vlogo preroka Izaija in Ezekiel) in v ponižnem sprejemanju kazni je raslo prepričanje, da je Bog tudi v izgnanstvu pri svojem ljudstvu, da bo odvzel njegovo krivdo in ga popeljal domov v novem izhodu. Tempelj in daritveno bogoslužje sta bila uničena, toda nastala je nova oblika bogoslužja: občestvo, ki posluša božjo besedo in se zbira k molitvi. Izraela kot naroda ni bilo več, zato so še bolj izpolnjevali soboto, obrezo, postavo. V dobi po izgnanstvu je močnejše poudarjena odgovornost posameznika, kar pa v bibličnem etosu vedno vodi tudi k družbeni pravičnosti.

Sklep

V SZ ne najdemo nekega enotnega etičnega sistema. Dolgo zg. obdobje, različni zgodovinski in družbeni okvirji ustvarjajo različne etične odgovore. Obnašanje Izraela se v tem dolgem obdobju precej spreminja. Eden izmed razlogov je tudi poglobljanje odnosa z Bogom, kar pa zahteva tudi stalno prilagajanje Božjim zahtevam. Tisto, kar pa je vseskozi konstanta, je, da je etika odgovor na Božji klic. Božja dejanja odrešenja so podlaga etičnim zahtevam, ki jih Bog daje ljudstvu. Etika SZ je tako dialoška etika oz. etika zaveze.